

ВЕЛИЧНИЙ ПАТРІАРХ І ВЕЛИКИЙ УКРАЇНЕЦЬ (до 150-річчя від дня народження Андрея Шептицького)

Володимир Сергійчук

УДК 2-726.1(477)Шеп

У статті йдеться про релігійний і державницький чин видатного українця Митрополита Андрея Шептицького, який понад сорок років очолював Українську греко-католицьку церкву.

Ключові слова: Андрей Шептицький, Українська греко-католицька церква, вплив особи на духовне й національне відродження рідного народу.

В статье рассказывается о религиозном и государственном чине выдающегося украинца Митрополита Андрея Шептицкого, который более сорока лет возглавлял Украинскую греко-католическую церковь.

Ключевые слова: Андрей Шептицкий, Украинская греко-католическая церковь, влияние личности на духовное и национальное возрождение родного народа.

The article considers the religious and state activities of the outstanding Ukrainian Andrey Sheptytskyi, who stood at the head of the Ukrainian Greek Catholic Church for more than forty years.

Keywords: Andrey Sheptytskyi, Ukrainian Greek Catholic Church, impact of a personality on spiritual and national revival of his native people.

Серед багатьох видатних синів нашого народу постать Митрополита Андрея Шептицького особливо значима. Він не просто повернувся до українського ества зі спольщеного роду, як це зробили чимало його попередників — козацькі ватажки Михайло Кричевський і Станіслав Морозенко, історик Володимир Антонович, етнограф Тадей Рильський, а зробив це й через прийняття греко-католицького обряду. Народився Шептицький 29 липня 1865 року в с. Прилбичі (нині — Яворівського р-ну Львівської обл.). Пройшов шлях від рядового монаха-василіянина до глави Української греко-католицької церкви.

У разі, якщо хтось пробував висловити сумнів у його щирій українській позиції, закидаючи, що він як польський шляхтич не зможе в майбутньому належно розуміти потреби нашого народу, молодий єпископ Станіславівський відповідав: «Я є русин по моему дідові й прадідові, любив нашу Церкву й наш святий обряд цілим моїм серцем» [20, с. 112].

Український характер він уже проявив у зв'язку з його інсталяцією на єпископство: дізнавшись про те, що тодішній староста станіславівський Прокопчець надрукував запро-

шення на це дійство тільки німецькою мовою, Кир Андрей наказав, щоб воно було поширене й українською. Крім того, подбав, аби, крім священників, були присутні представники місцевої національної інтелігенції, а на прийнятті звернувся до князя Сангушка: «Князю, ти також наш, і в тобі пливе руська кров» [25, с. 17].

Своє перше слово пастиря Владика Андрея розпочинав із таких слів: «Ісус Христос, вручаючи святому Апостолові Петрові власть пастирську над людьми, сказав до него: “Коли мене любиш, паси мої вівці, працюю над вірними, відкупленими моєю кровію”. Ті слова відносяться до всіх єпископів. Проте, коли я з волі Божої зістав вашим Владикою, — і від мене Христос домагається, і від мене очікує, що з любови до Него над вами буду щиро працювати» [37].

Програму своєї пастирської і соціальної акції молодий єпископ Шептицький виклав у листі «Християнська робота», у якому виокремлювалося послання до віруючих Буковини, котрі були Шептицькому «від всіх других миліші», оскільки становище буковинців було важче, ніж галичан. Однак їхній іменований єпископ сподівався, що вони можуть «своїм

поступованем Церкви Христовій більшу славу принести», коли будуть добрими християнами, більшу неславу, — коли будуть злими. Усе це пояснювалося тим, що буковинські греко-католики жили через межу «з братами того самого народу і язика, котрі, однак, до нашої Церкви не належать» [37, с. 15].

Так, відвідавши буковинців, Владика Андрей журиться: «Церквей наших у вас замало, замало слова Божого між вами, тому пізнання віри й життя християнське у вас трудне: в тяжких живете обставинах». Проте він на них покладається в особливій «месійній ролі з'єдинення українства».

Саме з огляду на це Андрей Шептицький закликав буковинських греко-католиків: «Тим братам відлученим давайте завжди як найліпший примір християнського життя. Докажіть правдивості нашої віри всіма чеснотами християнськими, а на першому місці любовію. Знайте добре різницю нашої і їх віри — і не перенимайте їх блудів, показуйте їм самим правдиву, щиру, християнську любов» [37, с. 15].

Щодо цілісної програми своєї діяльності як єпископа Станиславівського, то Андрей Шептицький убачав її насамперед у відповідальності перед Всевишнім «за спасення тисячі людей». Але як українець з діда-прадіда, що церкву свою полюбив, вирішив присвятити їй усе життя. Тим паче, що часи змінилися, «через розвій політичного життя, і через розбудову та розріст наукового та літературного життя дійшло до того, що священники вже в не одній ділянці уступають місце світській інтелігенції, — що нарід не раз уже виломлюється з-під

Проводу Церкви, — що духовенство само між собою не раз ділиться» [38, с. 3].

Народ очікує від священнослужителів допомоги й проводу. «Тисячі сердець, — продовжує Шептицький, — тисячі рук піднесених до неба, благає від нас помочи.

Всі вбогі та притягнені тягарем праці й життя, — всі темні й непросвічені, всі опущені й без засобів до життя, всі вони бачуть в нас своїх батьків і провідників.

Батьківського проводу від нас домагаються!..»

Шептицький запевняє: «Ми свої обов'язки сповнимо як слід, будемо для нашого народу справжніми пастирями та батьками!» [38, с. 5].

Узявши на себе таку місію, Владика Андрей одразу ж після інтронізації розпочинає канонічні візитації парафій своєї дієцезії, під час яких проповідує Боже слово, відвідує молодь у бурсах, дає стипендії біднішим, розбудовує

духовну семінарію, на що добився від австрійського уряду 300 тис. крон, відвідує в'язнів, подарував капітулі 4000 томів з власної бібліотеки [25, с. 17].

Від того часу в пам'яті багатьох вірян залишилося його пастирське слово «До моїх любих гуцулів». У документі єпископ зазначає, що скрізь, переїхавши їхні «красні гори», знайшов поміж мешканців щирих і добрих християн, які йому обіцяли: письменні — що будуть усякі добрі книжки читати, а неписьменні — що таке читання будуть слухати. Тому то й не жалів для них ані сил, ані здоров'я: часом і захриплим голосом проповідував перед ними, бо охоче слухали його бесіди і брали собі їх до серця.

Митрополит Андрей Шептицький

Ці настанови, які склалися з дев'ятнадцяти напрямних, дають можливість побачити зростання світогляду молодого Владика, який, поринувши в гущу гуцульського життя, намагається, аби його слово дійшло до кожної хати: «Не буде у наших горах ані одної душі христенцької, що д'ним би моя бесіда ни зайшла». І буде цей його лист зачитаний і на полонині, і на левадах, і при кожній роботі [37, с. 294].

Один тільки рік праці в Станиславівській єпархії, писав о. І. Яцьків, одночасно з відвідинами Гуцульщини полишили в духовному й національному житті цієї галицької землі незабутні спомини і створили довкола постаті єпископа Андрея невмирущу легенду. По гуцульських хижках, при ватрах, на високих полонинах, над Черемошем і Прутом — скрізь старі гуцули розповідали про молодого гарного Владика, що на білому коні об'їжджав найдальші села під Чорногорою і Шпицями й благословляв їх [19, с. 13].

Богослужби, проповіді, сповіді й розмови під час візитацій, зазначає о. Тома Бариліак, принесли Владичі велику любов віруючих. Кожна парафія з нетерпінням очікувала його, бо люди знали, що кожної пори дня вони можуть прийти до нього, поділитися власними клопотами й журбою, а він їх вислухає, порадить, потішить і допоможе, якщо підмога ця є необхідною саме тепер. Справляли враження також розмови молодого єпископа з духовенством, зокрема сільськими парохами. «Духовенство дякувало Богові за ревного, повного посвяти Владика і старалося йти його слідами. Своєю духовною працею у безпосередній зустрічі з народними масами з'єднував собі любов у кожного, кого стрінув, говорив з ними, скріпляв у кожного релігійні почування й прив'язання до своєї Церкви» [36, с. 60].

Після цих візитацій з'являються нові спостереження, а відтак і запити щодо духовного забезпечення своєї пастви. І просто в селах лягають перші рядки нових пастирських послань до віруючих. Так, у Марківцях під Станиславом у надвечір'я Святого Михаїла пишеться

послання «Правдива віра». Про свою паству Шептицький думає постійно. Наприклад, у Жовкві, неподалік Львова, де він перебуває в церковних справах, готується звернення до духовенства і вірних Станиславівської єпархії «Християнська родина»...

Віт Космача Лендюк пізніше так характеризував слугу Божого Андрея як Станиславівського єпископа: «Як Митрополит Андрей Шептицький подивився на чоловіка, то робило си легше на душі й забував — єс за всі тягарі; так, якби — віспідавав із найтяжчих гріхів» [30, с. 26].

За шістнадцять місяців єпископства в Станиславіві Андрей Шептицький встиг зробити досить багато. Видав сім пастирських послань, які давали настанови кожному. Помітний слід залишила і його меценатська діяльність. Найкращим свідченням цього стала книгозбірня з 3870 томів ціною 16 500 крон у золоті, передана актом з 12 квітня 1901 року Станиславівській капітулі з річним внеском у розмірі 1200 крон. І ось що записав тепер уже Митрополит Андрей до фундаційної грамоти: «В пересвідченню, що наука є для Клира найважливішим майже средством до сповнення трудних обов'язків, я від першої хвилі, коли зістав Еп-пом Станиславівським, постановив собі заложити в Станиславіві бібліотеку, котра би могла стати огнищем більше розвиненої праці наукової між Клиром. Два роки від хвилі номінації я всіми способами старався зібрати досить книжок, щоби принайменше розпочати діло мною намірене» [1].

Однак не лише на церковній ниві, вважалося тоді, «показується конечна потреба світлого проводу і на пряму, одушевлення свідомої і невтомної праці, але й на народній ниві. І она вкрилася в значній части куколем, пустоцьвітом і всякого роду бур'яном, що спиняє розвиток руского народу на широнародних основах, утрудняє ему сповнити важне посланництво, призначене історією посеред сусідних слов'янських народів славянської сем'ї» [32].

Тож коли 17 грудня 1900 року Папа Лев XIII офіційно іменував владика Андрея Галицьким

Митрополитом, краєм прокотилася потужна хвиля схвалення цього рішення. Обсада Львівської митрополії, зазначалося тоді, має для русинів, безперечно, більшу вагу, аніж іменування нового князя церкви в інших народів: «Становище руського митрополита у нас дуже важне і одвічальне перед народом й історією. Внаслідок вікових лихоліть відчужилися від свого народу верхні, заможні й впливові верстви, а свідущим одиницям з-межи світських русинів трудно вибитися на висше, виднійше становище, тому-то кождочасний Митрополит, будучи духовним настоятелем цілої галицько-руської церкви, буває zarazом і речником вірних цілої галицької провінції, сиріч галицько-руського народу, перед Апостольським престолом і перед короною; а що життя народне сплелось у нас доволі значно з церковним, то Митрополит мусить встоюючись за права церкви, мусить встоюватись і за права народні» [12].

Наприкінці свого виступу у відповідь Митрополит промовив: «Церква завжди сповняла задачу культурну, а тепер мусить її сповняти ще в більшій мірі. Я завжди був тієї гадки, що духовенство повинне сповняти всі громадянські обов'язки. І наше духовенство не ухиляється від них; се мушу сказати іменем всього клиру, а навіть цілої провінції. А я, перший серед священиками, можу упевнити, що так само буду трудитися і давати буду провід духовенству, де тільки буде ходити про добро і культурні та економічні справи нашого народу» [13].

Митрополит Шептицький першим із володарів Святоюрського престолу ліквідував ту прогалину, що існувала між українським народом і його церковним проводом, він поклав кінець двосторонній грі Святого Юра, який, з одного боку, робив намагання в напрямі з'єднання, а з другого — «своїм ворожим ставленням до українських народних стремлень і політичних аспірацій вносив заколот серед українського народу, що потім приготувало ґрунт для російської пропаганди й національної апостазії. У відношенні до російської пропаганди молодий митрополит не тільки, що не зали-

шився в обороні, але сам перейшов в наступ і протиставив їй акцію осягнення українців в Росії для з'єднаної Церкви» [20, с. 112, 113].

Свідок інтронізації А. Шептицького о. Митрон Данилович зазначав, що митрополит, прийнявши жезл, сказав: «Різні люди думають і говорять різні речі про мене. Однак хочу, і щоб всі знали й розуміли, що коли приймаю уряд руського митрополита, хочу ним бути й буду ним» [20, с. 113].

І вже досить швидко з'ясувалося, що ці свої слова він трактував дуже серйозно й потім довів, що «час, у якому на чолі Греко-Католицької Церкви стоїть Андрей граф Шептицький, увійде в її історію як нова ера її зміцнення й взаємного, поновного наближення духовенства й народу» [20, с. 113].

У тих перших пастирських листах, з якими Андрей Шептицький звертався до своєї пастви як Митрополит, він намагався «уживати способу говорення образів і доказів якнайприсупніших для неписьмених людей зрозумілим способом». Бо хотів розмовляти для них доступною мовою. Але він уже був переконаний, що діалог взаємопрониклий між ним і народом буде реальніший, коли окремо буде промовляти до української інтелігенції, яка має брати на себе обов'язки національного проводу. Остаточно такі думки в нього визріли 27 січня 1901 року, коли він розпочинає писати пастирське послання «До Української інтелігенції», заявляючи з перших рядків: «Як у кожній праці і в кожному слові, так і в цьому моєму письмі я шукаю лише добра народу, щодо якого я почуваюся до важних і святих для мене обов'язків. Ті обов'язки накладає на мене не лише моє становище митрополита, але і торжественна присяга, зложена в день вступлення в монастир, що буду відповідно до моїх сил працювати для добра української суспільности, а найбільше саме переконання, що ставляє мене в ряді громадян-патріотів, і з яких хотів я бути найліпшим» [37, с. 269–270].

«Добро нашого народу, — продовжує Митрополит, — каже мені шукати порозуміння з

людьми, що в цьому народі який-небудь мають провід». Отже, уже на початку своєї діяльності на Святоюрському престолі Андрей Шептицький задумує великий проект творення української політичної еліти, яку він прагне виростити з рядів народної інтелігенції. Відтак він визначає той шлях, що може привести до творення власної еліти: «Влада, закон, доктрина й особистий вплив, то чотири елементи, що разом або окремо є підставою кожного проводу» [37, с. 271].

На думку Митрополита Шептицького, «провід, який дає влада, тим сильніший, чим влада вища і самостійніша і чим більше лучаться в ній ті, що під нею стоять», а «закон тим певніший знаходить послух, чим вищу й совершенішу має санкцію, чим більше люди з доброї волі самі йому піддаються» [37, с. 271].

Водночас «доктрина веде людей дорогою тим певнішою, чим більше сама відповідає правді і потребам людей і чим більше на їх власнім пересвідченні й свідомості опирається», а «особистий вплив тим ширший, могутніший, чим більше люди з нього надіються, чим більше знаходять у ньому правдивого добра» [37, с. 271].

І ось у цих чотирьох напрямках, за визначенням Шептицького, рід людський звик піддаватися різним проводам, а отже, немає на світі людини, яка могла б бути вільною від усякого впливу. Але кожна людина гуртується біля прапорів, які виражають спільні інтереси. А хто в таких групах найбільше перейнятий суспільними принципами, ті й прапор тримають. Ті ж, хто міцно тримається прапора, «від нього ніколи не відступають» і формують еліту певного кола людей.

Пастирське послання «До української інтелігенції» Митрополит Андрей Шептицький закінчив 9 травня 1901 року у Відні. Тобто кілька місяців він щодня обдумував ті 173 напрямні, якими намагався визначити процес творення української еліти, адже усвідомлював, яка важка й довголітня праця чекає попереду. Проте він вірив у здійснення задуманого, бо пророче писав: «Скоро пороб-

ляться риси на стінах дому, в якого основах залишено хоч би один угольний камінь. Зарисується і завалиться будова народних дібр там, де вона не буде спиратися на правдивих і здорових етичних принципах. Без тих засад забракне і тієї провідної думки, що єднає нас усіх у праці і лучить у любов'ю до батьківщини» [37, с. 292].

Так, Владика Андрей ніколи не посягав на політичний провід. Але він ніколи не залишався поза політикою, коли йшлося про права рідного народу. І першим таким його політичним кроком можна вважати підтримку ним 14 грудня 1901 року вимог студентів Духовної семінарії щодо сецесії Львівського університету. Наступним кроком стосовно захисту інтересів нашого населення був виступ Митрополита в шкільній комісії Галицького союму 1902 року, коли він промовляв на користь заснування української гімназії в Станиславові.

Очевидно, така тверда постава в обороні прав корінного українського населення змусила цісаря Франца-Йосифа наступного року іменувати графа Шептицького заступником крайового маршала Галицького союму [20].

Обійнявши посаду Митрополита Галицького, Андрей Шептицький усвідомив, що Українська греко-католицька церква наприкінці XIX ст. допустилася великого прорахунку, коли не подбала, аби з тисячами своїх вірних, що подалися в пошуках кращої долі за океан, відправити й духовних пастирів. Опинившись на чужині без знання мови, галичани, буковинці й закарпатці, призвичаєні в ріднім краю до священників тієї ж української національності і тих самих душевних почувань, які формувалися протягом багатьох століть в рідному середовищі, зажадали собі пастирів з батьківщини. Спроби канадської римо-католицької церкви висилати на українські землі під австро-угорською займанщиною молодих французів, аби вони там навчилися мови корінного населення й, повернувшись назад, проповідували нею до уніатів-переселенців, успіху не мали — люди вимагали українських священників.

Петиція, яку підписало понад тисячу вірних УГКЦ у Вінніпезі, ставила питання перед своїм Верховним архієпископом про негайне призначення власного особного єпископа на Канаду, який мав бути українського обряду й українського походження, перебував у злуці з Апостольською столицею, але не підпорядковувався римо-католицькому архієпископові Канади.

Упродовж трьохсот років не лише державні установи, а й приватні організації Північної Америки кричали, що кожний емігрант повинен «обтрусити пил із своїх черевиків, в яких приїхав зі своєї країни», і без застережень включитися в американське суспільство. Діти емігрантів повинні були визнавати себе лише американцями і з правового, і з культурного боку та якнайменше признаватися до свого етнічного походження [29].

Митрополит уже тоді намагався переконати тамтешню владу, що «людина, яка виреклася свого роду, своєї культури і віри своїх батьків, стає безкорисним автоматизованим громадянином. Особисто така людина почувається нещасливою і загубленою, а від того почуття вже буває один крок до меланхолії чи навіть божевілля». Виступаючи згодом на Євхаристичному конгресі в Монреалі, Шептицький виголосив велику промову, у якій представив невідрадні становища наших поселенців, небезпеку для їхньої віри, підступну пропаганду всіляких релігійних проповідників і агітаторів. Вихід із цієї ситуації він запропонував зібранню латинських ієрархів один: треба створити українську єпархію в Канаді й надати місцевим греко-католикам власного єпископа, що унеможливило б звести на манівці віруючих. Шептицький звернувся до владик-латинників з конкретним запитанням, «чи майбутнє покоління українське буде католицьке чи стане протестантським або схизматичним» [39, с. 116].

Коли з 1902 року почалася сезонна міграція до Німеччини, Митрополит поставився дуже уважно до цієї справи, доручивши священникам постійно опікуватися нею. Сам по-

їхав до Німеччини й Англії, щоб перевірити, як живеться нашим заробітчанами і чи не ображають їх.

Водночас Шептицький замислився над долею українських переселенців з Галичини до балканських провінцій. Відтак уже 1902 року виїхав до Боснії. На урочистому богослужінні в костелі (оскільки греко-католики церкви ще не мали на той час) Митрополит повчав, як треба хрестити, поки немає своїх священників, обіцяючи постаратися, щоб їх прислали.

З початку своєї митрополичої діяльності Шептицький мусив уважно добачати таку проблему, як поширене москвофільство, що шкодило природному розвитку Галичини. «В обережній політиці Митрополита супроти наставленого по-москвофільськи духовенства, — згадував Володимир Дорошенко, — добачувано потурання його москвофільству, тим більше, що впливи таких стовпів “староруськості”, як каноніки Ол. Бачинський, А. Білецький, Антін Петрушевич та інші, були в св. Юрі сильні майже до самої їх смерті. Ніхто не хотів зрозуміти, що Митрополит не хотів воювати з великою більшістю свого клиру й мусив провадити дуже тактовну політику повільного очищення духовенства від москвофільської зарази. А знов у проваджених у тому часі церковних реформах добачувано латинізаційні замисли, які, мовляв, грозили в своїх наслідках колонізацією українського населення» [34].

Однак Митрополит Шептицький, як писав Микола Чубатий, мав першим «відвагу поміж галицькими митрополитами ясно поставитися проти галицького москвофільства. Бо треба було перевиховати націю, навчити її думати конструктивно». А він поставив собі за ціль вивести українство зі стану провінційного животіння на широкі, всесвітнього значення шляхи, указати рацію існування українства як окремої нації на сході Європи. Тим призначенням є нести західну традицію на Сході Європи.

Андрей Шептицький щиро хотів, щоб саме українство стало носієм цієї ідеї. Для цього він намагався перевиховати його, вкладаючи

в кожне слово своїх пастирських послань виважені думки, які торкалися найпотаємніших почуттів людини.

Включившись у боротьбу за політичні права свого народу, Шептицький за кожної нагоди намагався підтримати заходи щодо створення українського університету у Львові. Він мав із цього приводу велику промову у віденському парламенті, що була, як писав Голова НТШ Іван Раковський, «виголошена клясичною німецькою мовою, прикрашеної питоменностями віденської говірки, була справжньою сенсацією дня. Приявні були захоплені змістом і формою промови та прегарною, величною по статтю достойного промовця, і це захоплення проявилось в дуже прихильних статтях у всіх уважніших тоді віденських часописах, навіть тих, що були вороже наставлені до українців... бо стояли на услугах тоді дуже впливового парламентарного Польського Кола. Безперечно, ця промова мала великий вплив на негайне рішення австрійського міністерства призначити значніші засоби на підготову наукових сил для майбутнього університету, завдяки чому від того часу щороку кільканадцять молодих науковців змогло студіювати по закордонних вищих школах та приготовляти габіталіційні праці» [22].

Чеська газета «Народні лісти», наголошуючи, що Андрей Шептицький проголосив достойне слово за самостійністю українського університету у Львові, писала: «Ми, чехи, на жаль, не маємо такого князя церкви, котрий пам'ятав би на се, що священник, як рівно ж і аристократ, повинен більше, ніж кожний иньший чоловік, йти з народом і працювати і боротися за нього».

«Лідове новини» додали: «Серед усіх партій збудило подив, як граф Шептицький своїм парламентарним дебютом покориствовав на те, щоби боронити культурних домагань свого народа з такою теплотою, що будила просто сенсацію... Єпископам, котрі признаються до чеської нації, досі ще ніколи не впало на думку виступати в той спосіб в обороні чеських справ» [14].

Кир Андрей продовжив ще одну важливу традицію, яка золотою ниткою тягнеться в нашій історії з найдавніших часів, — заснування народних лікарень з відновленням філантропічної праці. Оскільки вбога руська суспільність Львова не була спроможною ще тривалий час відкрити власний народний шпиталь, за вирішення цієї проблеми взявся господар Святоюрської гори. Під покровительством і за щедрою допомогою Митрополита Андрея на початку 1903 року у Львові засновано руське гуманітарне товариство «Народна лічниця», яке поставило собі за мету надавати безоплатно медичну допомогу вбогим хворим без різниці народності й віросповідання. З 1 жовтня цього самого року на вулицю Скарги, 4 потягнулися бідаки, котрих уважно вислуховували дванадцять досвідчених спеціалістів, що прийшли на допомогу знедоленим безкорисно, як і сестри-жалібниці. Наскільки дозволяли фінанси, товариство також надавало безоплатно ліки. Необхідність заснування такого товариства засвідчило те, що вже за перші чотирнадцять місяців його діяльності до «Народної лічниці» зголосилося 4569 хворих. Такої значної кількості відвідувачів не було в жодному іншому лікувальному закладі Львова, у тому числі й університетській клініці.

Особистий приклад Митрополита Андрея щодо матеріальної допомоги «Народній лічниці» наслідували єпископи Перемиський і Станіславівський, котрі стали членами товариства, за ними потягнулося й інше духовенство [7, арк. 32].

Поляки усвідомили, що Шептицький творить справжню унію, а не ту, яка їм бачилася з власних колонізаційних інтересів. Стаття «Діяльність митрополита Шептицького» на сторінках «Слова польського» з приводу гостювання у Львові князя Макса Саксонського викликала в них занепокоєння тим, що вона, мовляв, є «підпорою небезпечного руху до унії руської церкви з західною» [15].

Аби українство сповна виконало цю свою місію, Митрополит Андрей Шептицький з таким величезним завзяттям взявся до важкої

праці, що його діяльність почала благотворно відбиватися на всіх аспектах життя нашого народу в різних регіонах. Тож цілком справедливо в одному з листів до Митрополита тоді наголошувалося: «Це був час, коли очі цілої Руси, ба й далекого світу звернені були в сторону свято-юрської катедральної церкви, де Ви, Владико, засіли на владичном прадідном троні» [8, арк. 18].

Зрештою, уже за перші десять років свого митрополичого правління Андрей Шептицький так потужно прислужився духовному зціленню рідного народу, що у виголошеному 14 грудня 1913 року в Львівській духовній семінарії привітанні на його честь прозвучали слова, якими визнавався він Вождем, котрий «народ свій вивів на ясне світло із неволі тьми!». Провідництво Андрея Шептицького визнавалося тоді ж і в таких рядках величального вітання: «І Ти вперед йдеш — нарід за Тобою, Ти нашим Батьком — ми Тобі дітьми...» [6, арк. 11].

Не тільки очі українства дивилися в цей час на Святоюрську гору. Саме Митрополитові Шептицькому було доручено опрацювати спеціальний меморандум щодо розв'язання українського питання в ході Першої світової війни для передачі цісареві Австро-Угорщини і кайзеру Німеччини. Владика Андрей власноручно написав і 15 серпня 1914 року передав до Відня документ, у якому поставив основні умови побудови Української держави: «Як тільки побідоносна австрійська армія вступить на територію російської України, потрібно буде розв'язати три проблеми: 1) під оглядом мілітарним, 2) під оглядом соціально-правним та 3) церковним» [3, арк. 8].

Стосовно військової організації Митрополит вважав, що вона «повинна базуватися на традиціях запорозьких козаків. Та традиція живе ще в Україні і має свій питомений український характер. На гетьмана треба покликати здібного полководця. Титул “гетьман” — це був титул найвищого коменданта козаків, який щойно в 1764 році скасувала цариця Катерина тому, що той титул різко пригадував давню незалежність України.

Гетьманові прислуговувало б право формувати військові кадри із задержанням для них традиційного характеру назв — отаман, осавул, полковник, сотник із задержанням давньої форми обмундирування та форм командування. Гетьманові має прислуговуватися право видавання універсалів, приказів та відозв так до війська, як і до населення. Така мілітарна організація пошириться легко по просторах України і викликатиме національний рух в Україні» [3, арк. 9].

Зрозуміло, що церковна проблема зайняла особливе місце в документі Митрополита. Він, зокрема, зазначає із цього приводу: «Церкву можливо якнайскоріше відмежувати від російської церкви. Не порушуючи науки на догматичному полі, кінечним буде видати цілий ряд церковних декретів: про відмежування церкви від петербургського синоду <...> про заборону молитов за царя і т. п. Усі декрети мусять бути видані авторитетною церковною владою — без встрявання світських чи військових чинників, щоби відрізнити церкву в Україні від російської церкви, зависимої, як відомо, від світського чинника.

Митрополит Галицький і цілої України міг би видавати всі декрети, що було б згідне з принципами орієнтальних церков та згідне з традиціями метрополій та тим самим було б і законне. Якщо мої розпорядки знайдуть послух у населенні, то в цей спосіб улаштувати церковну владу в Україні, а церкву раз і на завше відлучити від російської церкви» [3, арк. 10]. Наприкінці Митрополит додає ще й таку важливу деталь: «Ортодоксія церкви мусить бути затримана, лише має бути очищена від московських впливів. Ортодоксії в церкві не будемо порушувати...» [3, арк. 10].

Коли виникла загроза окупації російськими військами Львова, усі, хто в ті дні побував на Святоюрській горі, благали Митрополита залишити місто (оскільки йому найбільше загрожував прихід російських «визволителів») і перебути воєнну завірюху на заході. Про це йому казали і в редакції «Діла», де поважне галицьке громадянство обмірковувало кри-

тичну ситуацію, адже «він — найвидніша особа в українському таборі, до того голова греко-католицької Церкви, зненавидженої царським урядом і Синодом православної Церкви. Він може впасти як перша жертва ворожого окупаційного режиму, ворожого і до українства, і, зокрема, до греко-католическої Церкви. На це вказують недвозначно і статті в деяких російських органах, як напр., “Новое время”, “Кієвлянин” та ін. Особа і життя митрополита такі цінні для нас, що він мусить їх зберегти і тому повинен виїхати до Відня, де також стане і нам у пригоді» [11, с. 57].

Митрополит, пише далі С. Баран, вислухав ці аргументи спокійно, після чого заявив: «Знаю, що зустріне нас і його під російською царською владою. Але ви, що заангажовані політично і перебуваєте на відповідальних національних становищах, повинні і мусите виїхати на тимчасову еміграцію, де продовжите працювати для свого народу». «Політику і політичних діячів, — зазначив тоді Шептицький, — можна переносити з місця на місце, в міру потреби чи конечности. Церкви і зв'язаних з нею керманів — ні. Тому він залишається на своєму місці, бо не може і не сміє залишити своєї пастви. Це щойно початок війни і можливі всякі зміни. Провидіння керує долею усіх, і воно і нас врятує» [11, с. 58].

Депутати парламенту Австро-Угорщини спробували вплинути на Митрополита через міністра-президента країни графа Штірка, який наказав військовій команді Львова забезпечити евакуацію Шептицького з міста. Однак це не допомогло: одна з останніх телеграм зі Львова, яку отримав глава уряду, звучала так: «Митрополит не прийняв даної йому командою спроби опустити Львів» [16].

А чи міг він навіть подумати покинути свою паству? У цій хвилині, коли на рідній землі виростають десятки тисяч могил, коли тиняються бездомними тисячі сиріт... Та ніколи! Він мав обов'язок перед Всевишнім залишитися зі своїми вірними. Він тут стояти мусить як добрий пастир на сторожі своєї Церкви, кріпити душі свого духовного стада в хвилях тривоги

і не тратити віри в майбутнє, а вливати в душі українського громадянства надію на кращу долю, не похитнутися у своїх переконаннях. Розумів він також інше: виїхавши зі Львова, дасть росіянам «певне формальне право ново зайняти архієпархію». І тому готовий був поступитися лише перед силою.

Коли російське командування поставило вимогу гарантії безпеки свого війська, що означало виділити шістьнадцять закладників: по четверо поляків, українців, євреїв і старорусинів, то, не роздумуючи, Митрополит першим закладником записав себе і ще трьох поважних львів'ян — Миколу Заячківського, о. Йосифа Боцяна і Павла Войнаровського [17].

Він відбув три роки російського ув'язнення, доки його не звільнила Лютнева демократична революція 1917 року. Приїзд Митрополита до Петрограда вилився в маніфестацію українського відродження, де його тамтешня наша громада зустрічала як національного героя.

Загальнонаціональні заслуги Андрея Шептицького перед нашим народом визнавала й Українська Центральна Рада, яка, стоячи, зустрічала його в 1917 році вигуками «Хай живе Князь Української Церкви!» й бурхливими оплесками протягом кількох хвилин. Великим українцем назвав тоді Митрополита Михайло Грушевський [23, с. 114, 115].

Відомий історик літератури і громадсько-політичний діяч Сергій Єфремов, порівнюючи прибуття Андрея Шептицького до столиці України із в'їздом Богдана Хмельницького до Києва після перших перемог українського козацтва над польською шляхтою, наголосив, що його поява в залі засідань всенародно обраного парламенту «набирає символічного значення, бо вона являється перемогою правди над неправдою, волі над неволею» [23, с. 115].

І в тому залі, де ще постійно клялися у вірності Російській державі, випрошуючи для українців лише культурно-національну автономію, Митрополит Андрей Шептицький накреслює свій план українського державного будівництва: «Якщо Україна хоче жити вільним

життям, то мусить обов'язково відокремитись від Москви. Вона мусить стати **незалежною державою**, шукати собі союзників між іншими вільними народами і державами, які піддержали б її слушні вимоги та допомогли б в боротьбі проти московської агресії...» [23, с. 116].

Коли не вдалося втриматися Українській Народній Республіці, але ще були сподівання на визнання Західно-Української, наприкінці 1920 року Митрополиту Андрею вдається вийти до Риму, де він намагається обстоювати державні права українського народу хоч і на цьому крайцеві нашої землі. Потім їде до європейських столиць, зрештою, пробує вплинути на керівників США. Наприкінці 1921 року Митрополит був на аудієнції в Білому домі. Склавши привітання Президенту США Гардінгу з приводу скликання конференції щодо обмежень озброєння, Шептицький висловив сподівання на її успіх, що принесе «полекшу для всіх народів, а між ними й українського».

Після цього візиту Митрополит мав розмову з міністром торгівлі Гербертом Гувером, якому подякував за допомогу Америки українському населенню в Галичині і звернув увагу на потреби й нужду голодуючого українського населення. Того ж дня він наніс візит і до державного департаменту США, де залишив меморіал щодо визнання ЗУНР [33].

На жаль, Захід не прислухався до аргументів Митрополита Шептицького, віддаючи українство ЗУНР на поталу полякам. «Як у дійсності це польське “світло” на Сході виглядало, — пише Є. Іванків, — ми всі дуже добре знаємо: сотки зруйнованих православних церков на Волині, Холмщині й Підляшші були тим світлом темряви, вогнем факельної патологічної ненависті. Віруючі греко-католицькі інтелігенти звернулися до польських єпископів, у першу чергу до варшавського кардинала Каковського, з проханням виступити проти цих злочинів. Але вони, як і Рим, відмовились, сказали, що це не їх діло» [18, с. 73].

20 липня 1938 року Митрополит Андрей Шептицький заговорив про це і повідомив усьому світу про варварські злочини проти

православної церкви в межах тодішньої Польської держави. Зібравши відповідні матеріали, він передав їх до Апостольської столиці через надійну людину, завдяки чому Ватикан зробив відповідний гострий демарш польській владі, яка змушена була припинити це варварське нищення православних храмів [36, с. 73].

Однак після підписання в Москві 23 серпня 1939 року пакту Молотова — Ріббентропа, коли більшовицька влада розробляла програму майбутньої радянської західноукраїнських земель, українство Польщі чекали нові випробування. Митрополит Андрей Шептицький, достеменно знаючи природу російського більшовизму, його історичні витоки зі спадщини ідеологів Третього Риму, передбачав зовсім інший поворот у долі Української греко-католицької церкви після так званого возз'єднання. Ще 1931 року, виступаючи перед львівським духовенством, він попереджав про майбутні небезпеки для УГКЦ: «Сюди прийдуть большевики, будуть переслідувати нашу церкву і її вірних по містах і селах. Нам треба готуватись до того, набрати сил і витривалости, щоб боронити нашу Церкву і віру, бо доведеться зазнати многих терпінь, а може й понести смерть...» [3, арк. 2] ¹.

Відчувши на собі в роки Першої світової війни поневір'яння в російському ув'язненні, Митрополит справді мав підстави так заявляти. Хоча й сподівався своєю лояльністю до нової влади забезпечити мирне співжиття з нею, у листі до деканів Львівської єпархії він, зокрема, писав: «Перевернулася карта історії, настала нова епоха. Зустрічаємо її покірною молитвою, сильним сподіванням в безмежну доброту і милосердя Ісуса Христа <...> Програма нашої праці така: будемо покорятися владі, слухатися законів, поскільки вони не противні Божому Запові, не будемо втручатися в політичні і світські справи, не будемо переставати працювати для Христової справи в нашому народі» [26, с. 21–24].

Відвертий наступ на УГКЦ більшовицька влада розпочинає через три місяці після входу на західноукраїнські терени. 22 грудня

1939 року нарком внутрішніх справ УРСР І. Серов підписує спеціальну директиву «Про агентурно-оперативну роботу по релігійникам у Західній Україні», якою доручається, крім безпосередньої розробки середовища релігійних конфесій, «максимально використати архіви польської розвідки й політичної поліції для виявлення й арешту їх агентів серед духовенства й релігійного активу» [26, с. 29–33].

Митрополит у цей час продовжував свою діяльність щодо поширення впливу греко-католицької віри на схід. Для її прихильнішого сприйняття там, як свідчить оперативне донесення УНКВС по Львівській області від 4 жовтня 1940 року, на черговому синоді він поставив завдання очистити свою релігійну конфесію від усього, що взято від латинського обряду. Крім посланого на Донбас місіонера Леонтія Дяківа, що вже розшукувався каральними органами більшовицької влади, перед співробітниками НКВС стояло завдання виявити інших осіб, які додатково перекидалися в глибину СРСР, зокрема Маковського й Лепинського в Молотовську область [4, арк. 51].

Водночас Митрополит намагався захищати права віруючих. Наприклад, у листі від 11 листопада 1940 року до Генерального прокурора СРСР Андрія Вишинського він висловлюється щодо трактування 114-ої статті Кримінального кодексу про кари для священника за відправу в державних і громадських установах і підприємствах. Ця норма, наголошує Шептицький, «примінюється і до шпиталів, лікарень і клінік. Це не є прилюдне відправлення — це останнє прохання коначого». До речі, з цього приводу Митрополит звернувся і до Хрущова, щоб пілгу таку встановити «численним недужим по шпиталях. Із котрих багато кожної днини конає» [5, арк. 38, 38 зв.].

Однак відповіді на ці звернення, як свідчать документи НКВС, тривалий час Митрополит не одержує. Тим часом у Москві нарком внутрішніх справ Л. Берія розробляє й затверджує план оперативних заходів щодо

першого етапу ліквідації греко-католицької церкви, який полягав у розкладенні її керівництва. Відчуваючи загрозу, яка вже нависла над церквою, Шептицький продовжує захищати права не лише уніатів, але й усього громадянства. Зокрема, 5 березня 1941 року він пише до Микити Хрущова: «З многих сторін СРСР доходить до мене крики розпуки нещасливих людей, яких без суду переселили і сказали на тяжкі роботи в різних сторонах, в яких не мають способу удержувати життя. Благають о поміч, оповідають свою біду, не мають ані теплої одежі, ані вистарчаючої поживи. Від нас почти у Львові не приймають пересилки з харчами для тих нещасливих переселенців. Уважаючи, що правдоподобно більша часть еще листів не доходить, затриманих цензурою, уважаю за свій обов'язок звернути Вашу увагу на нелюдське обходження з людьми, від яких жадають дуже тяжких робіт, а яким не дають можности піддержувати свої сили вистарчаючою їдою, і благи Вас о поміч для тих нещасних. Думаю, що не годиться з повагою так великої і могутньої держави, як СРСР уживати безплатних робітників і наражати їх на певну майже смерть, даючи їм невистарчаючу поживу...

Відповідаючи за поступовання усіх священників в моїй епархії, я рішучо протестую проти їх арештів, і Вас усильно прошу о виданні розпоряджень потрібних до освободження їх, або до укінчення процесів, коли владі видається, що чимось они провинилися проти законів совітської влади» [5, арк. 39, 39 зв.].

Звісно, такі виклики більшовицькій владі змушують її вдаватися до більш жорстких заходів щодо уніатського духовенства; небезпека нависає й над життям Андрея Шептицького. Дмитро Герчанівський з Детройта (США) в повоєнний час письмово свідчив: «Самого Митрополита хотіли більшовики спершу арештувати і вивезти, потім відвідували його офіцери армії і НКВД з різними намірами (це оповідав підписаному сам Митрополит), а в 1941 році намовляли вже служачого Митрополита — Гавриляка, струїти Митрополита

(говорив підписаному дверник палати, а повторив і сам Гавриляк зараз по відступі большевиків у 1941 році)» [2, арк. 3].

Усвідомлюючи небезпеку, яка загрожувала йому, Митрополит Андрей Шептицький не зійшов з колись обраного шляху служіння визволенню українського народу, залишаючись і надалі символом терпіння нації, символом праці й жертвності за своїх вірних у ті важкі дні. Коли 30 червня 1941 року Народні збори у Львові проголосили Акт відновлення Української держави, він видав із цього приводу своє окреме звернення, в якому, зокрема, писав: «Від Уряду очікуємо мудрого, справедливого проводу та заряджень, які узгляднювали б потреби й добро всіх замешкуючих наш край громадян, без огляду на це, до якого віроісповідання, народности й суспільної верстви належать. Бог нехай благословить усі Твої праці, Український народ, і нехай дасть усім нашим Провідникам святу Мудрість з Неба» [9, арк. 1].

Підтримуючи розбудову Української держави, Андрей Шептицький стягнув на себе гнів гітлерівських окупантів, які навіть заборонили поширювати його пастирське послання «Як будувати рідну хату». Очевидно, цей історичний документ не сподобався німецькій владі вже тому, що в ньому містилися заклики до об'єднання всього нашого народу: «Ясно, як на долоні, Рідна Хата не постане, якщо не буде українського моноліту, коли українці-самостійники не зможуть мимо всіх різниць, які їх ділять, завести між собою якнайбільшої єдності. Тієї єдності Україні треба, а та потреба накладає на нас всіх обов'язок, і від сповнення того обов'язку залежить ціла будучина Батьківщини. Якщо хочемо всенаціональної Хати хотінням глибоким і щирим, якщо та воля не є тільки фразою, ілюзією, то вона мусить проявлятися діланням, і те ділання мусить вести до єдності» [10, с. 163].

На цій своїй концепції він наголошує постійно: «До осягнення наших національних ідеалів треба нам єдності, бо навіть при найбільшій єдності й найбільш посиленних зма-

ганьнях із нашого боку обставини можуть так скластися, що їх не осягнемо. Тому треба нам, скільки це буде можливе, усунути всякі роздори і все, що ділить нас, і всіма силами змагати до осягнення, по змозі, якнайбільшої єдності <...> кожен, кому тільки добро України лежить на серці, мусить уважати за свій обов'язок цілою працею життя причинитися до множення елементів єдності та до усування елементів роздору» [10, с. 163].

7 липня 1941 року Митрополит листовно звернувся до полковника Андрія Мельника: «...Українське Громадянство домагається як умову конечно потрібну Ваше порозуміння з Бандерою та ліквідування так страшного, шкідливого для Української Справи роздору. Видається немислиме, щоб Організація Українських Націоналістів приносила нам по большевицькій навалі домашню війну і всі нещастя, які вона спричиняє. Ми признали п. Стецька Ярослава як Вашого й Степана Бандери підчиненого, не входячи в Ваші внутрішні спори. Прохаю прийняти це до відома. Очікую відповіди про Ваше повне порозуміння» [31].

Глибокий аналіз, який здійснив Андрей Шептицький щодо українського майбутнього вже як Митрополит, переконав його в необхідності за умов, що склалися з початком Другої світової війни, шукати порозуміння між різними соціальними, релігійними й політичними групами та регіонами. Одним із важливих аспектів такого чину насамперед є поєднання віруючих. Яким чином це зробити? Виходячи з того, що за прикладом російських царів намагалися ліквідувати унію і большевики, а православна церква виявилася неспроможною встояти перед їхнім брутальним наступом, Владика Андрей бачив вихід у тому, щоб відлучитися від православної Москви. А оскільки українські греко-католики жили в Галичині й на Закарпатті, Лемківщині й Надсянні, перетворивши свою церкву в національну релігію, то він вважав, що всьому віруючому українству необхідно повернутися до об'єднання в греко-католицькій церкві, що дасть йому єдність і силу.

Тобто треба йти за покликом київських митрополитів Михайла Рагози й Вельяміна Рутського, що найбільше долучилися до розбудови унії. Такий крок приніс би українству не тільки Боже благословення, а й міцну національну єдність: «Він зв'язав би нас так сильним вузлом, що ніякі кордони нас би не роз'єднали». Шептицький, можливо, краще за інших розумів: «Якщо це не станеться, і ми не об'єднаємося — українська справа піде манівцями — не вросте в силу — не допоможе об'єднання партій, яке було би лише механічним» [28, с. 35].

Оскільки Митрополит вважав, що православ'я української інтелігенції на Великій Україні, незважаючи на потужний прес петербурзького синоду, залишалося близьким до віри широких мас, то він був переконаний, що можливість поєднання обох віровизнань є високою. Він ішов до православних з відкритою душею і щирим серцем. Саме з огляду на це наприкінці 1941 року він звернувся з пастирським листом до всіх православних Великої України з пропозицією, аби всі вони об'єдналися під зверхністю «Єдиного Вселенського Архієрея».

Отже, Митрополит вирішив використати війну як нагоду для поширення, за словами Василя Ленцика, «ідей братньої любови між двома вітками того ж самого народу, які сотками літ були розділені кордонами. Головно йшло Митрополитові про наближення між двома віросповіданнями, про дискусію і то спокійну на ці теми». Сам він із цього приводу зауважував: «Така дискусія є тим більш потрібна, що наші браття з Волині, Холмщини і Підляшшя та з Великої України були від півтора століття відділені від нас політичними кордонами і знали нас тільки з того, що писали про нас російські церковні письменники. А ми не мали ніколи змоги відповідати на роблені нам закиди. Наші браття не мали змоги читати нашої оборони. Тепер щойно перший раз від сотки літ можемо відповісти на здолані нам закиди» [36, с. 73].

Владиці Андрею в цій справі залежало лише на тому, аби повернути обидві гілки на-

шого народу в єдине лоно матері-України, про що чітко писав: «Одиноким моїм наміром було і є сповнити те, що уважаю за обов'язок кожного українського патріота, а цим обов'язком є зробити все, що можливе, аби причинитися, бодай в деяких справах, до порозуміння між різними українськими віросповіданнями» [36, с. 73].

На його глибоке переконання, «на такому поширенні скористає весь народ <...> При відновленні Київської Митрополії та при майбутньому, дасть Бог, піднесенні Київського Престолу до достоїнства Патріархату, ми ж будемо підпорядковані цьому патріархові, коли цей патріарх визнає владу Вселенського Архієрея, а цим патріархом буде хтось з їхніх єпископів (православних), а не наших. А здобудуть передусім те, що принесуть українському народові ту єдність, якої йому тепер треба і без якої легко буде його паразитам ще довго над ним панувати <...> В Церковній єдності будемо мати не тільки силу, а й приклад, як повинна виглядати національна єдність. З будови одної, святої, Вселенської, Апостольської Церкви будемо могли вчитися і досвідчати, яка повинна бути суверенна провідна могутня єдність українського народу» [36, с. 74].

Уявляючи собі об'єднання українських церков у формі патріархату із центром у Києві як окрему юридичну й організаційну одиницю в єдності з Апостольським Престолом зі збереженням всіх обрядів і звичаїв Східної Церкви, Шептицький аж ніяк не претендував на першість в ієрархії соборної української церкви, заявляючи: «Я не маю ані бажання цього достоїнства, ані фізичної змоги бути в Києві <...> Київський Митрополит мусить бути вибраний із православних чи автокефальних архієреїв <...> Коли б він був з'єднаний із Вселенською Церквою, ми всі, греко-католики, підлягали б йому, і я перший радо піддався б його верховній владі» [24, с. 162].

Пастирське послання Шептицького було зачитано в православному соборі на Данилівій горі в Холмі. 27 травня 1942 року Священний Собор єпископів Автокефальної Православ-

ної церкви в Генерал-губернаторстві ухвалив резолюцію на це звернення: «Щиро вітаємо заклик Митрополита Андрея Шептицького про поєднання двох наших Церков в одну Церкву і з радістю приймемо до своєї Православної Церкви всіх наших братів греко-католиків. Ми всі гаряче молимося, щоб в Україні повстала для всього народу одна Українська Православна Церква» [30, с. 44].

Простягнуту ним руку до православних єпископів та української віруючої інтелігенції не було прийнято...

Це один чин Митрополита Шептицького в роки війни — «Не убий!». Справді, безстрашно поклав галицький Владика свій підпис до керівництва рейху, зазначав о. І. Яцьків, «проти потоптання прав людини поголовним винищенням жидів і збірною відповідальністю українського населення <...> Це був чин великої героїчної відваги, бо ніхто в Європі не відважився тоді запротестувати явно проти діяльності гестапо.

Цей коренистий дуб, що здержував на собі буревії зі Сходу і Заходу, не захитався; перед цим велетнем духа мусіли покоритися люди, що розпоряджалися тоді найбільшою світовою потугою, що нищили на дорозі свого наступу всякі залізобетонні твердині, а не мали відваги посягнути по життя того прикованого до крісла знемоцілого тілом святоюрського старця» [19, с. 16].

Ці акції Митрополита додавали йому авторитету серед громадянства, на що відразу ж звернули увагу представники більшовицьких спецслужб, як тільки Львів наприкінці липня 1944 року був звільнений від гітлерівських окупантів. Зокрема, у доповідній неабиякого знавця релігійного життя в УРСР підполковника держбезпеки С. Каріна-Даниленка, якому доручили взяти під контроль діяльність УГКЦ й самого Андрея Шептицького, є таке визнання: «Вплив митрополита Шептицького й авторитет серед віруючих і духовенства уніатської церкви в Західній Україні — величезні. Без перебільшення можна сказати, що такого безапеляційного автори-

тету і впливу не має ні один глава церковної течії в СРСР» [26, с. 264] ².

Постать Андрея Шептицького виявилася настільки впливовою на українство, що більшовики, усвідомлюючи це, до останнього подиху Митрополита не відкидали спроб контролювати його. Проте все, що їм вдалося, — це взяти під контроль похорон Великого українця.

Митрополит Андрей Шептицький очолював українських греко-католиків, але став загальнонаціональною постаттю, і серед найвизначніших духовних провідників українського народу в ХХ ст. він посідає одне з найчільніших місць. Ніколи він не писав від імені галичан — завжди виступав від імені всього українського народу, у творчі сили якого вірив із самого початку свого служіння церкві і нації: «Наш нарід ще не пережитий, ще не здеградований, як декотрі західні народи. Наш нарід повний живучих сил, свіжий і тому має велику будучність. Спільними силами, щирим бажанням двигнемо наш нарід із невідрадного положення і поставимо його на місце, яке йому належить серед народів» [35].

В ім'я здійснення цієї мети він тяжко працював увесь свій вік, і ніхто не збив його із цього стовпового шляху. Відомий військовий діяч часів УНР генерал-хорунжий Всеволод Петрів зазначав, виступаючи на жалобній академії в перші роковини смерті Андрея Шептицького: «Великий Митрополит ніколи добровільно не покинув своєї чати на святому Юрі, які б хвилі не заливали українські землі, боронячи й надалі те головне — духа українського народу. Цього духа Митрополит Андрей бажав піднести на найвищі щаблі, дорівняти до височини свого духа, підтримуючи чином і словом, але чином у першу чергу все те, що цьому піднесенню духа сприяло» [27, с. 29].

Наш славетний письменник Василь Стефаник, коли приїжджав зі свого Русова до Львова, то насамперед йшов на Святоюрську гору поклонитися Митрополитові Шептицькому. І коли його партійні колеги запитали якось, чого він найперше йде до Митрополита, то у відповідь почули: «Я люблю дивитись на ту

срібну голову, що думає і журиться про всю Україну» [36, с. 143].

Часто очі всієї України зверталися до Святоюрської гори у Львові, де на митрополитому престолі сидів виразник українських визвольних змагань. Він був найвищим авторитетом України в ті часи у вирішенні всіх її

важливих проблем, джерелом ясного світу чеснот, моральної сили, нашою гордістю.

На святий Юр дивилася і Європа, звідки вона дізнавалася про долю українського народу – 44 роки тут синтезувалося наше релігійне й національне життя. Його ніхто не заступить.

1. Архів Головної управи Чину Святого Василя Великого в Римі, тека 9.

2. Архів Української вільної академії наук у Канаді (Вінніпег) (Архів УВАН у Канаді), ф. 79, спр. 1847.

3. Архів УВАН у Канаді, ф. 108, спр. 2403.

4. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 65, спр. С-9113, т. 13.

5. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 201, оп. 1, спр. 104.

6. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 401.

7. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 2, спр. 46.

8. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 2, спр. 164.

9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 3833, оп. 1, спр. 66.

10. *Андрей, Митрополит*. За єдність св. віри, церкви і нації // *Логос*. – 1951. – Т. 2. – Кн. 3. – Липень – вересень.

11. *Баран С.* Митрополит Андрей Шептицький : життя і діяльність. – Мюнхен : Вернигора, 1947.

12. Діло. – 1901. – 4 (17) січня.

13. Діло. – 1901. – 5 (18) січня.

14. Діло. – 1910. – 2 липня.

15. Діло. – 1911. – 16 січня.

16. Діло. – 1914. – 19 вересня.

17. Діло. – 1934. – 8 вересня.

18. *Іванків С.* Польська церковна політика в Україні // *Ідея і чин*. – 1998. – Чис. 1.

19. Інформаційний листок зв'язку. – Рим, 1959. – Чис. 1.

20. *Кравченко О.* Велетень зо Святоюрської гори // *Логос*. – 1963. – Чис. 2.

21. *Краківські вісті*. – 1944. – 19 листопада.

22. *Краківські вісті*. – 1945. – 30 січня.

23. *Курах М.* Митрополит Шептицький в Києві після повороту із заслання // *Вісті крайової управи братства колишніх вояків 1 УД УНА – Торонто*, 1962. – Червень.

24. *Лончина Б.* У чому велич Митрополита Андрея // *Український мирянин XX століття. Праці Богдана-Івана Лончини*. – Львів : Свічадо, 2010. – Т. 1.

25. *Мельничук П.* Владика Григорій Хомишин. – Рим ; Філадельфія, 1979.

26. Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939–1944). – Київ, 2005.

27. Митрополитові Кир Андрееві Шептицькому в перші роковини смерті / Видала Візитатура й адміністрація Греко-католицької церкви в Німеччині. – 1945.

28. *Мурович В.* Гр.-католицька церква в житті українського народу: з українського національного становища. – Мюнхен, 1947.

29. *Новий шлях*. – Вінніпег, 1972. – 15 січня.

30. *Островерха М.* Великий Василіянин Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький ЧСВВ. – Нью-Йорк, 1960.

31. *Рогатинське слово*. – 1941. – 12 липня.

32. *Руслан*. – Львів, 1901. – 4 (17) січня.

33. *Свобода*. – Нью-Джерсі, 1921. – 28 листопада.

34. *Свобода*. – Нью-Джерсі, 1955. – 9 липня.

35. *Свобода*. – Нью-Джерсі, 1989. – 20 грудня.

36. *Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький*. – Філадельфія, 1994.

37. *Шептицький А.* Церква і суспільне питання. – Львів, 1998. – Т. 2. – Кн. 1.

38. *Шептицький А.* Церква і церковна єдність. – Львів, 1995. – Т. 1.

39. *75-th Anniversary of The Ukrainian Rite Redemptorists 1906–1981*. – Yorkton, 1982.